

Nr 188.

Av herr **Tamm**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domänverkets skogsindustriella rörelse.

Domänstyrelsen har redan den 16 juni 1908 i underdånig skrivelse ifrågasatt, huruvida icke staten borde inom Norrbottens län anlägga ett eget sågverk, för att därå försåga de virkespartier, för vilka skäligen priser vid auktionsförsäljning icke erhöles, samt en större pappersmassfabrik för tillgodogörande av mindre virkesdimensioner, som borde uttagas ur skogarna, ävensom avfall efter timmeravverkningarna. I motiveringen till denna framställning anförde styrelsen bl. a., att ehuru det i regel vore riktigt att staten ej själv bedreve industriell verksamhet för förädling av trävaror, sådana undantagsförhållanden likaväl kunde givas, som gjorde en dylik verksamhet för statens räkning nödig.

Dylika förhållanden förefunnos enligt styrelsens mening då i Norrbottens län. Ärendet remitterades till den norrländska skogsvårdskommittén, som i sitt utlåtande däröver framhöll, att kommittén i likhet med domänstyrelsen ansåge, att det i regel måste anses riktigt, att staten icke själv bedrev industriell verksamhet. Att fall icke desto mindre kunde förekomma, då ett motsatt förhållande inträdde, vore emellertid oomtvistligt.

Senare hava de skogssakkunniga för södra Sverige upptagit frågan, huruvida staten själv borde bedriva industriell verksamhet och särskilt sågverksrörelse.

Det gäves enligt de sakkunnigas mening vissa fall, då kronan obestriddigen borde bedriva sågverksrörelse, nämligen först och främst, då det visade sig ogörligt att utan försågning till skäligen priser avsätta kronans virke. Ofta kunde de transportabla sågverken för sådant ändamål göra stor nytta. Vidare de fall, då kronan genom köp förvärvat sågar tillhopa med skogsegendomar. Här gällde det att genom driftens fortsättande söka förränta de kapital, som anläggningarna representerade, varjämte hänsyn även måste tagas till den personal, som sedan gammalt haft uppehälle av sågverksrörelsen. Denna uppfattning biträdades av Kungl. Domänstyrelsen i underdånigt yttrande den 25 april 1917.

Vid sekelskiftet var domänverkets sågverksrörelse mycket obetydlig. Det virke, som då försågades, användes huvudsakligen som byggnadsvirke för kronoparkernas eget behov. Då staten inköpte skogskomplex följde efterhand i vissa fall sågverk med i köpen. Så var t. ex. fallet med sågverket vid Karlsby, som inköptes tillsammans med skogen tillhörande nuvarande Karlsby kronopark år 1900, och Garpenbergs sågverk (numera nedlagt),

som inköptes år 1913 i samband med Garpenbergs bruksskogar. Vid dessa sågar tillverkades förutom sågat virke till kronoparkernas behov även virke för avsalu. Dessa sågar sköttes i samband med intill liggande kronoparker av jägmästare som förvaltare och vederbörande överjägmästare hade närmaste kontrollen över rörelsen. Sågarna förvaltades sålunda som en integrerande del av reviret. Det sågade virket försåldes ofta till större delen på ortsmarknaden. Omkostnaderna voro vid denna tid relativt små speciellt beträffande förvaltningsomkostnaderna, vilket särskilt påtalades i den diskussion, som fördes i Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift under åren 1916 och 1917 angående statens sågverksrörelse. Under denna tid gävo revirsågarna en icke obetydlig behållning eller vinst utöver det rotvärde, som normalt erhöles på angränsande revir eller kronopark, som saknade sågverksrörelse. Röster höjdes då ånyo om att utöka statens sågverksrörelse. Under högkonjunkturen 1916—1920 kulminerade vinsterna på revirsågarna med för femårsperioden inalles 2.930.688 kr. enligt Sveriges officiella statistik, Kungl. Domänstyrelsens förvaltning år 1920.

Emellertid hava förhållandena ändrats. År 1923 överfördes försäljningen av sågat virke samt ledningen av domänverkets sågverk till domänverkets då inrättade försäljnings- och industribyrå med försäljningschef som föreståndare. Man sökte efterhand inarbeta en marknad för sågat virke från domänverkets sågar på utlandet. Försäljning av sågat virke på hemmamarknaden minskade i samma mån exporten av sågat virke ökade. Massaindustrin blev successivt en allt starkare konkurrent med sågarna om råvaran. De goda vinsterna på sågverksrörelsen, som tidigare ofta förekommit, hava i många fall, så väl för enskilda sågverk som för statens, utbytt mot förluster.

*Vid statens sågverk redovisad vinst eller förlust enligt
Sveriges officiella statistik.*

Åren	Vinst kronor	Förlust kronor
1921—1925		1.492.600
1926—1930	824.740	
1931—1935		390.680
	Summa: 824.740	1.883.280

Lägges härtil, att överlåtelsevärdena för timmer i vissa fall varit låga, kan man draga den slutsatsen, att statens sågverksrörelse under perioden 1920—1935 varit en dålig affär.

Emellertid komma dessa förluster för sågverken sannolikt att utjämnas under det långa loppet, då vinster i regel göras under stigande konjunkturen bl. a. på lagervärden.

Man kan dock icke av den officiella statistiken bedöma de verkliga vin-

sterna eller förlusterna för staten. Detta kan ske först sedan man uträknat den samlade behållningen per avverkad kubikmeter, som genom avverkningen i förening med sågverksrörelse eller annan industri åstadkommits på skogarna, emedan praktiskt taget all råvara levereras av domänverket. På detta sätt kan man även eliminera de i vissa fall förment låga överlåtelsevärdena på råvaran, med vilka överlåtelsevärden man synes kunna reglera skogsindustriernas vinster eller förluster.

Då nu större delen av domänverkets industriella rörelse enligt Kungl. Maj:ts proposition nr 68 den 14 februari 1941 är avsedd att överföras till en med enskilda industrier likartad organisationsform, måste man hysa de bästa förhoppningar, att detta kommer att medföra en intensifiering och rationalisering av driften.

Avsikten synes vara att »Aktiebolaget Statens Skogsindustri» skall i alla avseenden jämföras med andra affärsföretag. Det skall liksom dessa, inom ramen för gällande lagar, äga full handlingsfrihet i alla avseenden. Under sådana förhållanden böra även samtliga överlåtelsevärden av sågar, industrier och fastigheter samt lager, liksom vid andra affärsföretag, fastställas för varje i överlåtelsen ingående industriföretag genom särskild värdering. Överlåtelsevärdena för såglimmer och andra råvaror från skogarna synas böra bestämmas av en opartisk värderingsnämnd. Om samtliga ekonomiska faktorer, som ingå i bolaget, värdesätts efter affärsmissiga principer, få statsmakterna en god kontroll över rörelsen genom de balansräkningar, som årligen skola upprättas.

I stort sett kan jag sålunda tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag rörande domänverkets större sågverk och skogsindustrier. Beträffande de mindre sågarna, som ligga spridda i södra och mellersta delarna av landet, har jag dock en avvikande mening.

För dessa mindre sågar gäller generellt, att sågverken endast utnyttjas en del av året. Under återstående delen sysselsätts sågverksarbetarna med arbete på skogarna. Bilar, transportanordningar, lastningsbryggor m. m. äro ofta gemensamma för sågat virke, props och massaved samt träkol och andra skogsprodukter. Smedjor och snickarbodar äro gemensamma för skogen och sågen. Byggmästare, smeder, byggnadsarbetare och andra specialarbetare arbeta växelvis på sågen och på skogsjordbruken eller revirets byggen. Med andra ord, det är en intim växelverkan mellan skog och såg, och båda dessa förvaltningsobjekt kunna icke utan att större slitningar uppkomma skiljas från varandra. Härtill kommer, att aptering av timret i skogen kan vid en gemensam förvaltning av såg och skog ske smidigt i anslutning till efter hand åtagna leveranser av sågat virke, varvid bästa utnyttjande av skogen bör kunna uppnås.

Vid Bjurfors revir är det av stort värde för vederbörande skogsskoleföreståndare att samtidigt vara sågverksförvaltare. Först härigenom erhålles en praktisk erfarenhet av sågverksrörelsens problem. De praktiska arbeten och

övningar, som eleverna vid skogsskolan utföra i sågen, kunna härigenom bli mera fruktbringande, då de kunna ske under erfaren ledning och i intim kontakt med revirets samlade rörelse: skog med såg.

Om dessa revirsågar skola skiljas från revirförvaltningarna, kan detta i regel icke ske utan ytterligare kapitalinvesteringar i sågverksrörelsen. Bostäder måste sålunda byggas åt inspektorer och skrivbiträden, lokaler uppföras till sågverkskontor m. m. Hela sågverksförvaltningen kommer med största sannolikhet att fördyras.

Beträffande försäljningen av det sågade virket vid revirsågarna synes en omläggning böra ske. Revirsågarna arbeta i regel f. n., och beräknas under den närmaste framtiden även komma att arbeta med en mindre god råvara. Den sågade varans sammansättning framgår av nedanstående utredning, som jag låtit verkställa. I medeltal för åren 1934—1940 utgör vid de nuvarande revirsågarna den sågade varans sammansättning av olika kvaliteter: osorterat virke c:a 35 %, V sort c:a 46 % och VI sort c:a 16 % samt vrak c:a 3 %.

Vid sådana förhållanden synes en undersökning böra verkställas, huruvida det icke är förenat såväl med största statsnyttan som med ortsbefolkningens intressen, att det mesta av detta virke placeras på den inhemska marknaden genom ortsförsäljning.

I anslutning till det anförda får jag hemställa,

dels att vederbörande utskott i ovannämnda avseenden närmare ville undersöka förhållandena vid Kungsskogens sågverk, Karlsby sågverk, Sjöbacka sågverk, Granviks sågverk, Bjurfors sågverk samt Grankullavikens sågverk, då dessa sågverk synas böra bibehållas under revirförvaltningarna, och därom avgiva förslag;

dels att riksdagen måtte för sin del besluta, att sågverk industrier, fastigheter samt lager överlätas från domänverket till Aktiebolaget Statens Skogsindustrier efter särskild värdering för var och en av de anläggningar, som komma att ingå i överlåtelsen.

Stockholm den 3 mars 1941.

Gustaf Tamm.